

JOSEF BERNARD PROKOP

KRÁLOVSKÉ
PAMĚTI

Jiřího z Poděbrad

HISTORICKÝ ROMÁN

Copyright © Josef Bernard Prokop, 2024

Cover design © Miroslav Ferdinand

Cover illustration © Depositphotos a Midjourney

Vydalo nakladatelství Fortuna Libri Publishing, Praha 2024

www.fortunalibri.cz

Odpovědná redaktorka Alena Jíchová

Jazykový korektor Ondřej Pfeffer

První vydání

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována, ukládána v jakémkoliv vyhledávacím systému nebo přenášena v jakémkoliv formě ani elektronickými, mechanickými, kopírovacími, nahrávacími a jinými prostředky bez předchozího souhlasu majitele práv.

ISBN 978-80-7546-491-0

*Mým skvělým
rodičům a prarodičům*

SVÝMI ČINY TVOŘÍME
DĚJINY PRO PŘÍŠTÍ POKOLENÍ.

NĚKOLIK SLOV ÚVODEM OD PANÍ JOHANY Z ROŽMITÁLU, KRÁLOVNY ČESKÉ

Paměti, které následují v této knize, sepsal pan Jiří z Kunštátu a Poděbrad, král český, můj milý manžel, a to na popud pana Johanna Gensfleische, zvaného Guttenberg.

Začal psát svou těžkou rukou vládce a válečníka, jeho vyprávění je prosté a jednoduché, ale ukazuje, jak bystré a hluboké jsou jeho myšlenky.

Byla to opravdu zvláštní souhra náhod, která mne a mého pána a krále přivedla k psaní a přemýšlení.

Psal se rok tisící čtyřstý šedesátý pátý, mám za to, že byl květen. Jednoho večera můj obřadník ohlásil jakéhosi muže jménem Gensfleisch. Nic mi to jméno neříkalo a chtěla jsem ho odbýt. Dveřník se však po chvíli vrátil.

„Milosti, naléhá a pláče.“

Zvláštní, to se nestává často, aby někdo pro nepřijetí plakal. Nakonec, proč ho nepřijmout? Dala jsem příkaz a za chvíli už byl ten plačka v audienčním sále.

Vypadal, jak si každý představuje učence. V dlouhém, zdobném těžkém rouchu, s dlouhými vousy a vlasy a s nezbytným kožešinovým baretem. Výraznému obličejí, kdysi nejspíš velmi přitažlivému,

panovaly dvě oči. Myslím, že modré. Byly zvláštní, jako by k obličejům nepatřily. Zdály se vnímavé, ale trochu zakalené. Za ním jsem zahlédla mladšího muže. Na rameni měl kožený vak, v něm něco tvrdého a hranatého, bylo to dobře patrné. Tady už jsem pojala jistou zvědavost. Ten člověk nepřišel prosit, cítila jsem, přišel něco nabídnout a tváří se být rovný s rovným. Kdo je to?

Pohodlně jsem se posadila a pokynula mu, aby promluvil. Polkl, přešel celou místnost očima, pak promluvil rozechvělým hlasem, čímž prozradil, že klidný je jen na povrchu.

„Milosti, jmenuji se Johannes Gensfleisch, říkají mi také Guttenberg. Pocházím z města Mohuče, ale teď jsem na cestách. Cesty osudu jsou nevyzpytatelné a já se ocitl zde, v tvém městě.“

Mluvil dobrou němčinou, volil slova jako člověk, kterému bylo dopřáno vzdělání.

„A co tě přivádí k našemu dvoru, pane Johannesi?“

„Milosti, před několika lety jsem učinil objev, který změní svět.“

A horlivě se uklonil.

„Že by blázen?“ blesklo mi hlavou. Takových tu už bylo. Většinou nebyli nebezpeční, ale bylo třeba je rychle vyprovodit, aby nezačali příliš blouznit a naléhat.

Guttenberg zřejmě postřehl mé zaváhání.

„Milosti, než povím další, snad bude lépe, když ti něco ukážu...“

A aniž čekal na souhlas, sundal svému průvodci z ramene kožený sak a začal rozvazovat tkalouny. Všimla jsem si, jak velitel stráží zpozorněl a rukou se dotkl rukojeti svého meče.

V té scéně bylo něco slavnostního a podivného. Guttenberg rozvázal tkalouny, roztáhl hrdlo saku a vytáhl – knihu. Proč to?

„Milosti, mám pro tebe a krále Jiřího dárek. Pohled' prosím na knihu, kterou mám v ruce.“

S hlubokou úklonou mi ji podal. Otevřela jsem ji. Byla to Bible. Ze stránek na mne dýchlo něco nezvyklého. Jakoby... kolomaz? V knize? Guttenberg se šťastně usmíval a já se znovu uchýlila k názoru, že mám opravdu před sebou blázna. Vtom mě Guttenberg napomenul:

„Milosti, ještě ses ani pořádně nepodívala.“

Velitel poznal, že muž není nebezpečný, ale přesto se k němu pomalu blížil. Zůstal pak stát na dosah ruky od něj.

Já zatím pohlédla na stránky. Byly jiné, než jsem byla zvyklá. Papír měl asi dva prsty pod okrajem promáčklinu, a to na všech stranách. Ale hlavně, písmo bylo jiné. Jedna hláska jako druhá, jak to písař mohl udělat?

Guttenberg se stále usmíval. Pak se uklonil a pronesl polohlasem:

„Není to obyčejná Bible, Milosti!“

„A tedy?“

„Je tištěná.“

„Co je to ‚tištěná‘?“

„Nikdy jsi neslyšela o knihtisku? O tištění knih lisem?“

„Knihy se přece opisují ručně...“

Mávl pohrdavě rukou.

„To bývalo! Teď už je to zbytečné.“

„Jak to?“

„Protože všechno se dá tisknout. Německy se také říká drucken, tlačit.“

„Tlačit?“

Přikývl.

„Ano. Protože stlačíme papír připravenými typy písma.“

„Nerozumím...“

Pokynul mladíkovi, ten po menším úsilí vyjmul ze saku pravzvláštní konstrukci, pak ještě několik součástí. Chvilí jsem jen přihlížela a netušila, co si myslet, a on před mými zraky stvořil stroj, který vypadal jako malá skládací šibenice. Když jsem se podívala lépe, byl to vlastně malý lis, podobný vinařskému.

Guttenberg mi ukázal podivnou věc, jakousi řádku, kde byly vidět typy písmen, ale obráceně. Vzal kus papíru, položil na desku, natřel písmena barvou, zatočil lisem a – podával mi stránku z knihy!

„Proto se tedy říká tisknout. Stiskneme lis a je to.“

„Na takovém lisu?“

„Tehle je jen malý, na ukázkou, ve skutečnosti bývá o mnoho větší.“

„Ale proč s tím jde za mnou, nic takového nechci,“ pomyslela jsem si trpce.

„Takové vynálezy mívají většinou jepičí život! Asi bude nejlepší ho odehnat.“

„Mistře, máš můj obdiv, ale stále nechápu, proč jsi tu.“

Dychtivě vystrčil hlavu kupředu.

„Milosti. Už nějakou dobu nosím v hlavě nápad.“

Odmlčel se a hledal správná slova.

„Mou Bibli držíš právě v ruce, ale vydal jsem už řadu dalších různých spisů a kalendářů. Teď bych chtěl vydat něco zcela jiného...“

„A to...?“

Chvilku se odmlčel. Přemýšlel a kroutil hlavou ze strany na stranu. Podivný člověk. Pak najednou dychtivě vybaflnul:

„Chtěl bych vydat paměti krále Jiřího!“

Něco takového jsem nečekala.

„Jaké paměti?“

„Tvůj muž je moudrý člověk, naneštěstí on i Království české mají v Evropě mnoho nepřátel. Ty všechny nezasáhne meč, nezasáhne je vyřčené slovo, ale všechny zasáhne kniha.“

„Ty myslíš, mistře, aby...“

„Ano! Aby král Jiří zasedl a psal.“

To byla zajímavá pobídka, ale...

„Mistře, král právě začal válku s odbojnými pány, bouří se proti němu města a nevím, jestli...“

„Milosti!“

Obrátila jsem se na velitele:

„Dojdi pro krále!“

Podíval se vyděšeně na mne, na Guttenberga a zase zpět.

„Paní, mám tě tu nechat?“ A potichu dodal, ukazuje nenápadně hlavou na Guttenberga. „S ním?“

Neměla jsem obavy.

„Ano.“

Velitele jsem nepřesvědčila. V místnosti byly ještě čtyři strážé, velmi významně na ně pohlédli a odkvačili.

„Mistře Guttenbergu, král neumí dobře německy, mluv pomaleji...“

Zarazil se a řekl česky, trochu tvrdě, ale srozumitelně:

„Milosti, snad mohu nabídnout i trochu své češtiny...“

S uznáním jsem přikývla.

Netrvalo dlouho, dveře se rozlétly a do místnosti vstoupil sám král. Guttenberg mu vzdal čest a opakoval se stejný obřad jako prve. Král vzápětí také držel v ruce čerstvě vytištěnou stránku.

Stiskl přemýšlivě rty, pročítal si, co bylo na stránce, a pokyvoval hlavou.

„Podívejme! A k čemu je to dobré?“

Guttenberg se nevěřičně podíval na mne a pak zpět na krále.

„Milosti! Odstraní to námahu mnoha písařů! Zrychlí to vznik knih!“

„Nevím, mistře, proč mi to ukazujete!“

„I Svatý otec Pius prohlásil, že můj vynález je nade všechny! A jeho nástupce Pavel je nadšený ještě víc. Mé písmo je prý mimořádně úhledné a čitelné, dá se bez námahy přečíst, což se nedá povědět o všech písařích. Stejný názor měl i kardinál Carvajal.“

To krále Jiřího zaujalo. Vyměnili jsme si pohled. Oba jmenované jsme znali. Když je to dost dobré pro ně...

Král si pozorně prohlížel list papíru pokrytý čerstvým tiskem.

„Povídáš, mistře Johannesi...“

„Ano, Milosti! Tisk slaví všude úspěch... Věřím, že ani v Čechách nezklame!“

Jiří si mnul bradu. Znáám ho, to znamená, že ho záležitost začíná zajímat víc a víc.

„Když budeme mít tisk, můžeme vydávat nové a nové listy proti nepřátelům...“

„Vidíš, Milosti, že...“

„Ale, oni mohou udělat totéž. Je to dar i prokletí, mistře.“

Guttenberg energicky zamával rukou.

„Není nás zatím mnoho... těch, kteří znají tajemství tisku. Kdybys to vyzkoušel...“

„Jak?“

„Co jsi už všechno vytiskl, mistře?“ zajímalo mne.

Pokrčil rameny.

„Mnoho. Bibli, kalendáře, odpustkové lístky, verše...“

Král si mnul bradu.

„O Bibli bych měl také zájem, budu rád, když ji pro nás vytiskneš! Ale stále nechápu, proč jdeš s tou věcí právě za mnou?“

Guttenberg jako by se vypjal k útoku. Velitel stráží zpozorněl.

„Jsi slavný král... sleduji tvé počínání už řadu let. Odkud jsi vyšel a kam až dospěl. Takových bys v Evropě spočítal ani ne na prstech jedné ruky!“

Král Jiří není proti tomu, aby mu někdo lichotil, a zabralo to i teď. Napřímil se a prohrábl vous.

„Dobrá, jsem rád, že máš o mě tak vysoké mínění, ale co s tím?“

„Milosti, už od pradávných dob nejlepší z nejlepších nechávali dalším generacím své myšlenky zapsané v knihách. Buď oni sami, anebo jiní o nich. Caesar, Marcus Aurelius nebo Suetonius... a jistě bych mohl jmenovat další a další!“

Král Jiří se krátce zamyslel a pak pobaveně zavrtěl hlavou.

„Nevím o žádných myšlenkách, které bych chtěl zanechat příštím pokolením. Snad – přijďte na svět na správném místě ve správnou chvíli, pracujte, buďte pilní! Nic jiného jsem nedělal. A pak! Jsem přece král-kacíř?! Kdo by vydal někomu takovému knihu?“

Guttenberg zavrtěl hlavou.

„Já o tvém kacířství nemám zprávy. Jistě se jedná o nedorozumění! A i kdyby, Milosti! I kacíř, prosím tě o prominutí za to slovo, i kacíř přece může vydat své vysvětlení, obhajobu, je-li jí za potřebí.“

Mně se nápad začínal zamlouvat, i když z jiného důvodu. Jiřího znám, myslím, nejlépe ze všech, a vím, co bude následovat, pokud přijme. A bude méně neklidný z toho všeho, zkrátka si odpočine... konečně!

A tak jsem vstoupila do rozhovoru.

„Pokud král dovolí, řekla bych své mínění.“

Jiří předpokládal, že budu stejně jako on proti, proto bez váhání kývl. A já spustila:

„Měl bys psát, pane. Za prvé, ať všichni vidí, že se král Jiří vypracoval vlastním úsilím a důvtipem, za druhé, pokud nás obviňují z kacířství, není nejlepší jim dát do ruky důkaz, že se mylí? A za další, král Jiří nebude možná prvním panovníkem světa, který něco takového napíše, ale bude jistě prvním, komu jeho paměti vyjdou tiskem. A tím se znovu zapíše do historie.“

Jiří na mne vrhl pohled zároveň vyčítavý a zamračený. A Guttenberg viděl dobrou příležitost, jak mě podpořit.

„Milosti, na psaní bys měl dost času... třeba i půl roku!“

Leknutím ve mně zatrnulo, Guttenberg všechno zkazí. Jak by to král mohl stihnout za půl roku?

I král si to uvědomil.

„To už je mimo lidské možnosti. Pracuji daleko víc, než spím.“

Teď jsem se do toho rázně vložila.

„Předáš tedy některé povinnosti svým úředníkům, které platíš za něco, co děláš sám!“

(Opět ten vyčítavý královský pohled.) Odvedla jsem tedy řeč jinam.

„Jak by taková kniha vypadala, mistře?“

Guttenbergova výrazná tvář se roztáhla v širokém úsměvu.

„Ó, bude překrásná, uvidíš!“

(Vyhnul se tomu „vypadala by“, počítal s ní jako s hotovou věcí.)

„Ve tvrdých deskách, na předsádce oslavná báseň a králův portrét.“

Užasla jsem.

„Ty umíš vytisknout i to?“

Uklonil se s rukou na srdci.

„Milosti, pomocí dřevorytu umím i to. A věř mi, vypadá to krásně, pohled!“

Podal mi list a na něm byl obrázek. Krásný obrázek.

„A dál? Jak by kniha vypadala dál?“

(Všimla jsem si, že král dal ruku v bok, tedy tam, kde kdysi bok míval, když byl o něco méně tělnatý. To dělává vždycky, když má o něco zájem.)

„Dál? Pak už začne samo královské vyprávění. Myslím, že vydá na mnoho stránek. Spočítáme strany, objednáme papír a pergamen a pustíme se do tisku!“

„Jak to?“

„Většinu knih tisknu na papír, je to daleko levnější pro mne i pro čtenáře, pergamen je tuze drahý. Na ten vytisknu *Paměti krále Jiřího* pro vás dva a pro každého, koho byste chtěli knihou obdarovat!“

Pohlédla jsem na Bibli, kterou nám přinesl darem, a otevřela ji. Znovu na mne dýchla ta příjemná vůně stránek a tiskařské černě. A kniha samotná! Řád, krása a přehlednost! Obrátila jsem se na Jiřího:

„Kdybych já měla takovou možnost, pane, neváhala bych.“

A tady jsem učinila první chybu! Jiří prudce vzhlédl a zablesklo se mu v očích.

„Dobře se rozhoduje za druhé. Neváhala? Zkus to také, než mne do toho začneš tlačit. O co, že se do toho sama nedáš?“

Rádi se špílčujeme žertovnými slovy. Ale já byla rozhodnutá přimět k tomu psaní krále za každou cenu. A tak jsem napřáhla zcela nekrálovsky ruku.

„Vsaďte se!“

Král Jiří nejprve malinko ucouvl, ale pak vyzvání přijal.

„Platí!“

V ten okamžik se otevřely dveře a vešel rytíř Pálček.

A král, jak byl v ráži, na něj ukázal druhou rukou.

„A Pálček ti pomůže!“

Netušil, chudák, oč se jedná, ale hluboce se uklonil.

„Pálček pomůže vždy a rád, od čehokoliv, zejména od zlatáků...“

Guttenberg se poklonil.

„Ještě, Milosti...“

„Copak?“

„Měli bychom se dohodnout na jistých pravidlech.“

„A to?“

„Tvoji čtenáři budou z různých koutů Evropy... různého vyznání, různých názorů...“

„Co se mi snažíš sdělit, pane Guttebergu?“

Tiskař znejistěl, jednou rukou vjel za svůj kabátec, druhou čechral vlasy a hledal slova.

„Měl bys tedy... Milosti... velmi pečlivě volit slova... a pečlivě vybírat, co napíšeš...“

Jiří svažtil čelo. A Guttenberg skončil svou přerývanou řeč.

„S ohledem na vkus čtenářů...“

Teď už toho měl král dost.

„Co? Mám brát ohled na to, co kdo chce slyšet nebo číst? Jsem přece král! To oni se musejí přizpůsobit a vybrat si podle svého mezi řádky!“

Guttenberg zjevně dostal strach, aby si to král nerozmyslel. Na čele mu vyrazil pot, dobře jsem ho zahlédla. A hned počal krále chlácholit.

„Milosti, všichni to tak dělají. Ti nejúspěšnější ještě o něco víc než ostatní!“

Jiří si mnul bradu, dělává to, když je na cestě k rozhodnutí, které vyhoví tomu, kdo ho žádá. Napjaté jsem čekala. Je paličatý, když se rozhodne, nebývá cesty zpět. Ti muži! Jak si sami sebe považují! Ještěže my ženy jsme jiné...

Král Jiří pokyvoval hlavou, zřejmě si pro sebe přeříkával, k čemu se upisuje.

„A další pravidla, mistře?“

Mistr tiskařský se znovu uklonil.

„Z uvedeného důvodu bych, Milosti, přivítal, kdybychom se jednou za čas setkali a tys mi ukázal výsledek svého vzpomínání. Anebo, pokud bych nemohl setrvat ve tvé Praze, bys mi rukopis poslal.“

Teď se pro změnu orosil král Jiří.

„Ale co když mě nic nenapadne? Přízeň Múz bývá, pokud vím, vrtkává.“

„Milosti, muže tvých kvalit? Neobávám se toho!“

Viděla jsem na svém muži zděšení. A dobře se bavila.

„Dobře tedy. Pustím se do toho! Pustím se do svých Pamětí.“

A bylo rozhodnuto. Všichni tři jsme se pustili do vzpomínání a psaní. Kdo by přemýšlel a snažil se být v mé kůži, jistě by pochopil, proč jsem na tom trvala.

Každopádně teď, když všechny zápisy rovnám a dávám k sobě související stránky, jsem šťastná, že se to podařilo.

A tak tedy tím přičiněním má vážený čtenář před sebou troje paměti: jedny velké, obsažné a dvojce o poznání menší.

PAMĚTI PANA JIŘÍKA, KRÁLE ČESKÉHO

Nebývá lehké králům podsunout vlastní myšlenku. Mívají většinou svou hlavu, mají na to koneckonců i právo z titulu svého postavení. Je však způsob, jak i panovníkovi svou myšlenku vnuknout.

Říká se mu lichocení. Jen těžko může odolat král, kterému podkuřují a říkají, že slavní mužové, nejlepší z nejlepších, zanechávají svým dědicům a dalším pokolením v knihách zapsané myšlenky. Že je to v podstatě panovníkova povinnost.

A pak je marné namítání, že není co napsat, co uchovat dědicům. Každá námitka je umlčená proudem lichotek a argumentů. A tu i král sám začne věřit, že se mýlil v sobě samém, že je to právě on, kdo je předurčený po sobě takové psaní zanechat. Ten tiskař Guttenberg! A ta jeho nabídka! Mé Paměti vyjdou v jeho dílně tiskem! Uznejte sami, to stojí za úvahu.

Už předtím jsem věděl, že je na světě nový vynález.

Asi před rokem mi totiž ukázali něco nezvyklého. Knihu, která nebyla psána rukou. Písmena byla jako vojáci v řadách. A voněla po kolomazi. Byla překrásná, byla to Bible. Viděl jsem Biblí už přehršel, ale tahle byla jiná. Byla – tištěná! Tak se tomu prý říká – tisk!

Zamlouvala se mi, ale o málo později jsem na ni zapomněl. Až přišel den, kdy náš práh překročil sám Johannes Guttenberg. A já si po chvíli vzpomněl.

A ten lotrovský tiskař mi nabídl, abych i já přispěl, aby se ten nový vynález dostal do světa:

Mám sepsat historii svého života a on mou knihu s velkou slávou vyšle ke čtenářům!

Nejdřív jsem odmítl. Ale pak jsem přemýšlel a usoudil: Proč couvat? Budu mít něco, co žádný jiný nemá. Budu první přede všemi. Před zženštilým císařem, před zrádným uherským Matyášem, přede všemi králi Evropy, dokonce i před papežem, který by z toho měl jistě bezesnou noc, tak nenávidí českého krále Jiřího.

Tisk...

Abyste rozuměli, tisk je vynález, který odstraní pachtění mniichů, písařů a jim podobných, kteří rozhazují písmenka po papíře, jako když se slepicím hází zrní.

Jedna kniha se může vytisknout v mnoha dalších kusech... a úplně stejných. Takže se už nebude rukou přepisovat a kopírovat. Nevídaný zázrak!

Ovšem zatím je ten zázrak možný někde v Německu nebo ve Francích, poněvadž ta převratná novinka u nás v království stále naráží na nepochopení. Mnoho trkvasů takové novoty předem odmítá, jak už u nás v Čechách bývá zvykem. Nakonec to tištění rádi vezmou na milost. I když nevím, třeba ten vynález bude mít jen jepičí život a zmizí, jak se objevil!

Já jsem tisk na milost vzal. Zvlášť poté, co jsem na vlastní oči viděl, jak tištěné strany přicházejí na svět.

Začal jsem tedy psát.

Jenže co psát? Radit druhým, jak panovat? Jak vládnout? Každý si své vlastní úspěchy a chyby musí prožít po svém. Tak jaképak rady? A navíc, který král na sebe ostatním všechno prozradí?

Johaně se to říká! Prý mám napsat Paměti. Mám psát o svých zážitcích, snech, o svých činech! Prý stejně jen celé dny ležím a mohu tím udělat něco užitečného. K smíchu! Mám snad na to čas? Ležím. Ano, musím, nohy jsou slabé, neunesou můj břich.